

Half pa pu – The Language of Slovene Americans

Ljubljana: ŠKUC, 1995. (Studia humanitatis, Apes).

Obsežna raziskava temelji na empiričnih podatkih, zbranih v letih 1987-1990 med ameriškimi Slovenci v Clevelandu v Združenih državah Amerike. Raziskava je imela namen ugotoviti, koliko je slovenščina še ohranjena med priseljenci slovenskega rodu.

Doc. dr. Nada Šabec je izbrala 200 informatorjev in z njimi posnela nad 420 ur govornega gradiva ter z njimi izpolnila 185 vprašalnikov. Izidi analize izpolnjenih vprašalnikov kažejo na velike razlike med predvojnimi in povojnimi priseljenci, hkrati pa tudi na velike razlike med pripadniki posameznih rodov v okviru teh dveh skupin.

Prvi večji val priseljencev na prehodu iz 19. v 20. stoletje je bil praviloma brez formalne izobrazbe, to se pravi, da niso obvladali ne knjižne slovenščine in ne angleščine. Svoje narečje so uporabljali tudi v etnično strnjених naseljih s slovenskim družabnim življenjem, s slovenskimi trgovinami, gostilnami, šolami in cerkvami. Pri prevzemanju angleških besed je zanje odločilna glasoslovna, deloma tudi oblikoslovna adaptacija tujih besed domačemu jeziku. V jeziku prvega rodu (vseh 35 informatorjev ima slovenščino za svoj materni jezik) se kažejo še arhaizmi zaradi časovne in prostorske oddaljenosti od domovine.

Njihovi otroci so se v Clevelandu že šolali v ameriškem izobraževalnem sistemu in se učili angleščine, napredovali na družbeni in ekonomski lestvici ter se začeli izseljevati iz t. i. getov v etnično mešana predmestja. Ta drugi predvojni rod obvlada narečno slovenščino in knjižno angleščino, torej je najbolj dvojezičen od vseh; govori z možnostjo kodnega preklapljanja na

povedni in nadpovedni ravni. Od 86 anketirancev v tej generaciji jih je 51 (59 %) navedlo kot materni jezik slovenščino, 35 (41 %) pa angleščino.

V tretjem rodu predvojnih priseljencev, ki dosega tudi višjo in visoko izobrazbo, pa je vseh 19 informatorjev izbralo za svojo materinščino angleščino.

Povojni, predvsem politični priseljenci so večinoma izobraženi, obvladajo svoje narečje, slovenski knjižni jezik, pogosto pa tudi angleščino. Ti uporabljajo kodno preklapljanje, odvisno od jezikovne zmožnosti in preference sobesednika. Od 28 informatorjev jih je 26 navedlo slovenščino kot svoj materni jezik — njihovi otroci, večinoma visoko izobraženi, pa navajajo kot svojo materinščino angleščino.

Najbolj dramatična ugotovitev raziskave je, da v povojnem drugem rodu slovenščina že izgublja funkcionalno vrednost in da je z vsakim novim rodом bližje jezikovna smrt. Upadanje kompetence v slovenščini je še posebej očitno, če upoštevamo podatke ne le za govor, temveč tudi za branje in pisanje.

Slovenski jezik izgublja svojo vlogo zlasti med mladimi, pa tudi v tisku, namenjenem izseljencem. Slovenščina pristaja na nekakšni simbolni ravni, prave sporazumevalne vrednosti pa nima več.

Dejavniki, ki najodločilneje pripomorejo opuščenju slovenščine, so:

- etnično mešani zakoni,
- družbeno ekonomska in zemljepisna mobilnost,

— jezik ni med najpomembnejšimi dejavniki za opredeljevanje za Slovence, pomembnejši so jim kulturni dejavnik, vera, etnična kuhinja, delovna etika in drugo.

Možnosti ohranitve slovenščine na ameriških tleh so torej minimalne, vendar bo ameriška slovenska skupnost preživela zaradi istovetenja

njenih pripadnikov z ameriško in slovensko kulturo, ki se bogatita in dopolnjujeta med seboj.

Razprava o jeziku ameriških Slovencev je dragocena tudi zaradi številnih vzorcev anket in prepisov s kaset ter zaradi poglobljene analize gradiva. Z njo dobivamo Slovenci prvo znanstveno razčlemba položaja slovenščine v določeni ameriški regiji.

Zinka Zorko

Pedagoška fakulteta v Mariboru

Monika Kropelj, Pravljica in starnost. Odsev stvarnosti v slovenskih ljudskih pravljicah in povedkah ob primerih iz Štrekljeve zapuščine.

Zbirka ZRC 5, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana 1995, 279 str.

Pravljice so že po definiciji nekaj »lažnega«, so torej zvrst, v kateri tudi vsega navajeni ljudski pripovedovalec čuti, da dogajanje in moč oseb v resničnem življenju nista mogoča. Zaveda se, da gre za izmišljeno »štorejo« oziroma za pravljico. (Pri)povedka pa spada v tisto zvrst, v kateri so nenavadni in čudežni dogodki v zavesti ljudi mogoči in celó »resnični«. Celotno dogajanje, posebno v pravljicah, je postavljeno v domišljjski svet, ki je daleč od resničnosti in vsakdanjega življenja. In kaj imata potem skupnega pravljica in stvarnost, saj gre za pojma, ki si nasprotujeta? Iz literarnega zornega kota najbrž nič, v folkloristiki pa sta pojma združljiva, saj je ustno slovstvo pač takšne narave, da rado »pomeša« zgodovinska dejstva z umišljenimi, resničnost z domišljijo in čudežno pravljičnost z vsakdanjostjo.

V naši zavesti živijo pravljice kot literatura, kar tudi so. Ker pa gre za ljudsko slovstvo, je literarnost lahko drugotnega pomena, v ospredje stopi funkcionalnost. In enega od funkcionalnih vidikov ustnega proznega izročila se je v svoji zanimivi knjigi lotila etnologinja dr. Monika Kropelj, ko nas popelje v nekoliko drugačen svet pravljič in povedk. Osvetli jih skozi klasično triado gmotne, družbene in duhovne kulture oziroma nam predstavi, kako se te prvine kažejo v pravljičah in povedkah. Z razčlemba znova potrdi dejstvo, da je ustno slovstvo izredno bogat vir raznovrstnih informacij za etnologe, saj se v njem najde marsikaj o naši preteklosti in o našem načinu življenja ter o delu, načinu razmišljanja in verovanja. V prvem večjem razdelku nam avtorica pokaže odsev gospodarskih razmer, poljedelstvo, živinorejo, obrt, trgovino, promet in prehrano.